

Giorgio Groppo, *Chiesa e politica nel pensiero di Joseph Ratzinger/Benedetto XVI*, Siena: Cantagalli 2018, p. 7–141.

Monografia autorstwa Giorgio Groppo, *Chiesa e politica nel pensiero di Joseph Ratzinger/Benedetto XVI*, podejmuje problem zaangażowania Kościoła w politykę. Jest to perspektywa spojrzenia Benedykta XVI i wyrażonego w dokumentach jego autorstwa lub dokumentach, w których powstaniu osoba papieża i jego myśl odegrały znaczącą rolę. Książka składa się z trzech rozdziałów, zakończenia, aneksu i bibliografii.

Rozdział pierwszy jest podsumowaniem najważniejszych myśli Josepha Ratzingera na temat dialogu Kościoła katolickiego ze światem (s. 7–20). Rozdział drugi wskazuje cechy charakterystyczne relacji między Kościołem i polityką wyrażonych w *Katechizmie Kościoła Katolickiego*, *Nocie doktrynalnej o niektórych aspektach działalności i postępowania katolików w życiu politycznym* oraz *Kompendium Nauki Społecznej Kościoła* (s. 21–38). Rozdział trzeci natomiast stanowi refleksję nad znaczeniem Kościoła i polityki w encyklikach i przemówieniach Benedykta XVI (s. 39–59).

W rozdziale pierwszym czytelnik zostaje zaznajomiony z treścią dyskusji pomiędzy Habermasem a kardynałem Ratzingerem, na temat roli religii w społeczeństwie, dialogu Kościoła i świata oraz zagadnienia związku rozumu i wiary. Spotkanie to odbyło się 19 stycznia 2004 r. w Akademii Katolickiej w Monachium. Niemiecki filozof obwieścił wtedy zakończenie postępującej sekularyzacji społeczeństwa oraz nowy sposób postrzegania fenomenu religijności. Habermas potwierdził jednocześnie samowystarczalność i niezależność państwa liberalnego od tradycji religijnych i metafizycznych. Z kolei Ratzinger podkreślił znaczenie kontekstu międzykulturowego w zrozumieniu komplementarności świeckich regulacji i chrześcijaństwa, bez ryzyka utraty tożsamości przez osoby wierzące. Przyszły papież zauważył, że fundament etyczny i wartości moralne w polityce nie mogą być stworzone na zasadzie konsensusu czy debaty. Kościół i państwo są autonomiczne i niezależne, choć trudno mówić o absolutnym rozdziale. Groppo przywołuje punkt 76 Konstytucji *Gaudium et spes*, by podkreślić zdrową współpracę Kościoła i państwa w służbie powołaniu jednostkowemu i społecznemu tych samych ludzi. Kościół nie utożsamia się ze wspólnotą polityczną, ani też nie wiąże się z żadnym systemem politycznym.

Autor monografii w rozdziale pierwszym eksponuje również główne punkty homilii kard. Ratzingera z 26 listopada 1981 r. skierowanej do parlamentarzystów katolickich w kościele św. Winfrieda w Bonn. Przyszły papież zauważył, że państwo nie stanowi całości egzystencji ludzkiej, ani też nie wyraża ostatecznej nadziei człowieka. Wiara wyzwala człowieka z irracjonalności mitów politycznych, stanowiących zagrożenie czasów współczesnych. W homilii Ratzinger zauważył, że nie istnieją dwa typy zasad moralności politycznej: opozycji i rządzących. W ww. homilii została zawarta ponadto jeszcze jedna istotna myśl: wiara chrześcijańska zniszczyła mit państwa bożego, mit państwa-raju i mit społeczeństwa bez władzy. Jednym z ważnych zadań Kościoła jest budzenie i formowanie sumień, działania na rzecz bezpieczeństwa i sprawiedliwości.

W rozdziale drugim, który odnosi się do trzech wspomnianych już dokumentów Kościoła, zostaje na początku wyeksponowane zagadnienie dobra wspólnego i jego elementów konstytutywnych, takich jak: poszanowanie osoby ludzkiej, odniesienie do sprawiedliwości społecznej i pokoju. Autor książki w kontekście zagadnienia *bonum commune* cytuje następujące punkty *Katechizmu Kościoła Katolickiego*: KKK 1879, 1906, 1916, 1917, 2244–2246. Omawiając z kolei *Notę doktrynalną o niektórych aspektach działalności i postępowania katolików w życiu politycznym*, Giorgio Groppo uwidatnia jej ważną myśl, która stanowi, że wszyscy chrześcijanie są zaproszeni jako obywatele do uczestnictwa w życiu społecznym, kulturalnym i politycznym państwa, kierując się przy tym wolnym i odpowiedzialnym osądem oraz formując oceny moralne w sprawach rzeczywistości doczesnych. Autor monografii zachęca czytelnika do podjęcia lektury ww. Noty także w kluczu relatywizmu kulturowego, braku możliwości kompromisu w kwestii podstawowych zasad etyki, od których katolik w żadnym wypadku nie powinien się dyspensować (np. kwestia godności ludzkiej czy właściwego postępu ludzkości). Jeśli chodzi zaś o *Kompendium nauki społecznej Kościoła*, to uwaga zostaje zogniskowana

wokół następujących punktów dokumentu: 393, 394, 424, 425, które uwypuklają autonomię i niezależność dwóch rzeczywistości: wspólnoty politycznej i Kościoła, a także wolność religijną.

Rozdział trzeci monografii w temacie relacji Kościoła katolickiego i polityki odwołuje się do Encykliki *Deus caritas est* (p. 28), Encykliki *Caritas in veritate* (p. 56) oraz przemówień Benedykta XVI w Castel Gandolfo (24 VII 2011), w Parlamencie federalnym w Berlinie (22 IX 2011) i w Mediolanie (2 VI 2012). W *Deus caritas est* papież podkreślił różnicę między państwem i Kościołem w duchu Vaticanum II. Państwo, zdaniem Ratzingera, nie może narzucać religii, ale powinno gwarantować wolność i pokój pomiędzy wyznawcami różnych religii. Podjęty zostaje również temat prawa naturalnego, roli świeckich katolików w życiu politycznym, czy też temat relacji pomiędzy polityką i kwestią sprawiedliwości społecznej.

Walorem monografii Giorgio Groppo jest bez wątpienia wskazanie ważniejszych myśli Benedykta XVI dotyczących relacji Kościół – polityka oraz przywołanie istotnych dokumentów związanych z nauczaniem Josepha Ratzingera w tych kwestiach. Może pozostawiać pewien niedosyt dość uboga interpretacja myśli papieskiej, czy też zupełny brak odniesień do literatury teologicznej czy politologicznej, co podniosłyby walor poznawczy i naukowy monografii. Tym samym książkę *Chiesa e politica nel pensiero di Joseph Ratzinger/Benedetto XVI* należałoby potraktować jako owoc kwerendy, dostarczającej obfitego materiału źródłowego do dalszych prac badawczych.

W książce można również odnaleźć wykaz fundamentalnych zasad polityki w ujęciu Josepha Ratzingera/Benedykta XVI (s. 65–70), np. zasada podporządkowania władzy przepisom prawa, zasada rozdziału państwa i Kościoła z uznaniem ich wzajemnej autonomiczności i niezależności, zasada niemożności zastąpienia polityków w obszarze ich wypełniania urzędowych obowiązków przez duchownych Kościoła katolickiego.

Aneks książki zawiera następujące teksty: Przemówienie papieża Benedykta XVI do uczestników krajowej konferencji zorganizowanej przez Stowarzyszenie Katolickich Prawników Włoskich (9 II 2006), Przemówienie do uczestników spotkania zorganizowanego przez Międzynarodowe Centrum Demokracji Chrześcijańskiej (21 IX 2007), Przemówienie z okazji spotkania z członkami Zgromadzenia Plenarnego Organizacji Narodów Zjednoczonych (18 IV 2008), Przemówienie z okazji spotkania z przedstawicielami władz Londynu (17 IX 2010), Rozważanie przed modlitwą *Anioli Pański* (24 VII 2011), Przemówienie z okazji wizyty w Parlamencie Federalnym Niemiec (22 IX 2011), Przemówienie do przedstawicieli Konferencji Biskupów Katolickich Stanów Zjednoczonych Ameryki (19 I 2012), Przemówienie z okazji spotkania z przedstawicielami władz Mediolanu (2 VI 2012).

ks. Rafał Leśniczak

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie